

REKONSTRUKCE LIDOVÉHO ODĚVU NA TIŠNOVSKU

Irena Ochrymčuková

Po změně politické a společenské situace v roce 1989 začal na Tišnovsku nový pozitivní proces, kdy obce, městysy i samo město Tišnov začaly obnovovat zaniklé tradice a vytvářet nové aktivity a slavnosti. Jedná se zejména o oživení hodů, kterých se zúčastňují všechny složky občanů. Při hodových programech a tanečních zábavách se užívají lidové a zlidovělé písně a tance upravené pro malé i dospělé tanečnický. Pracovníci neziskových organizací a spolků vyhledávají vhodné materiály a v rámci jejich co nejpůsobivější prezentace pátrají po původním venkovském oděvu. Starostové, zastupitelé a iniciátoři akcí se obracují na Podhorácké muzeum se žádostmi o pomoc při rekonstrukci místního kroje.

Tišnovskem jako geografickou oblastí rozumíme víceméně území bývalého okresu Tišnov, který trval do roku 1960. Z pohledu národnostního tvoří Podhorácko v okolí Tišnova přechodnou oblast mezi Horáckem na severozápadě (ve směru Nedvědice–Drahonín–Žďárec) a Brněnskem na jihovýchodě (Kuřim – Moravské Knínice – Veverská Bítýška). Na nepříliš výrazné hranice Podhorácka, zejména na východě a jihovýchodě, upozorňovali ve svých pracích mnozí badatelé.¹

Mapa Politický okres Tišnov, 1933.
(Podhorácké muzeum)

¹ Bádáním v této oblasti se zabývali například pracovníci Ústavu evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně, přímo pro Podhorácké muzeum shrnul: VÁLKA, Miroslav. K etnografické rajonizaci západní Moravy. In: *Sborník Okresního muzea Brno-venkov. Předklášteří: Okresní muzeum Brno-venkov*, 2000, s. 49–52.

Lidový oděv (tradiční oděv, kroj) byl v dřívějších letech, a v některých oblastech Moravy dosud zůstal, při různých příležitostech oděvem obyvatelstva na venkově, které se zabývalo zemědělstvím, dále oděvem chudších městských vrstev a řemeslníků. Jeho vývoj ovlivnily také na Tišnovsku různé podmínky rozdělující oděvní a regionální typy. Ještě do 19. století bylo zásadní přírodní prostředí. Krajina, zvedající se zde do prvních členitých výběžků Českomoravské vrchoviny, poskytovala spolehlivý základ pro výchozí textilní suroviny – len a vlnu.² Hospodářská vyspělost regionu a komunikační dostupnost, nebo naopak izolovanost jeho částí v kontaktech s jiným kulturním prostředím hrály rovněž svou roli. Dovolovaly, nebo znesnadňovaly možnost přejímání vlivů např. ze slohového oděvu nebo z vojenských uniforem po válečných událostech.³ Důležitá byla příslušnost k panství, od roku 1848 v jiné formě. V naší oblasti měly vliv na odívání obyvatel zejména blízkost města Brna s jeho hospodářskými dvory v Kuřimi a Vohančicích a čtyři panská sídla. Kromě hradů Pernštejna a Veverí to byl klášter Porta coeli a zámek v Lomnici. Tišnov měl význam jako správní, obchodní, společenské, školské a kulturní regionální středisko. Jen ojediněle se projevily etnická příslušnost a náboženské vyznání, např. u židovských obyvatel zařazených k rabinátu v Lomnici.

Lidový oděv plnil na Tišnovsku stejné funkce jako všude jinde: základní na ochranu těla podle ročního období a kromě toho ještě funkce další podle zpřesňujících kritérií. Příležitost pro používání vyčlenila oděv pracovní, oděv používaný pro tanec, sváteční, obřadní a ve 20. století oděv sloužící pro reprezentaci. Oděv se lišil podle střihu a podle materiálu, obojí se postupem doby vyvíjelo a měnilo. Primární rozdíl určovalo pohlaví nositele (ženský, mužský), rozdíl podle stavu (vdaná/ženatý, svobodná/svobodný, vdova/vdovec) a podle věku byl dobře viditelný (s výjimkou dětského oděvu raného věku, který byl v podstatě jednotný). Na první pohled byla zřejmá sociální a ekonomická úroveň nositele, dokonce jeho zaměstnání – rolníci, řemeslníci, obchodníci, formani apod.

Podobu svátečního oděvu lze odvodit z muzejních materiálů, literatury, nepočtených obrazů a fotografií, z pramenů, soupisů pozůstalostí a také ze zachovaných krojových součástí v regionu a jeho okolí. Na Tišnovsku se popisu odívání nevěnovala velká pozornost. Zmínky najdeme v Urbánkově malé regionální monografii, údaje z ní přecházejí do Oharkovy Vlastivědy, drobně v jiném tisku.⁴ Ikonografické památky jsou sporadické, např. z nedaleké Rožínky je litografie Wilhelma Horna z roku 1836. Ta je použita i v nesmírně propracované publikaci Aleny Křížové

a Martina Šimši Lidový oděv na Moravě a ve Slezsku,⁵ kde se prezentují zobrazení předměstských obyvatel Brna a jiná, zejména pro naši oblast zajímavá vyobrazení, jako je kolorovaná kresba Fr. Richtera z roku 1828 z pouti ve Vranově u Brna. V objevné práci Miroslavy Ludvíkové⁶ je několikrát zobrazení poddaných z panství geograficky sousedících s tišnovským regionem. Z hlediska zkoumání je cennější zachycení lidového oděvu ve výjevech z běžného života než aranžované kompozice pravděpodobně zámožných obyvatel.

Bádání v literatuře přináší následující východisko pro obraz svátečního lidového oděvu na Tišnovsku. I zde jako materiál sloužily nejprve len a vlna z domácí produkce. Jen některé součásti se kupovaly na trzích. Ženy oblékaly v polovině 19. století košili zdobenou krajkou u krku a na konci širších, nad loktem stahovaných rukávů. Punčochy byly bílé, střevíce nízké, ve třetí třetině 19. století kotníčkové nebo vyšší šněrovací boty. Na naškrobenou spodnici nebo dvě spodnice se oblékala polovlněná/pololněná sukně, dlouhá do půli lýtek. Lidové názvy „kolorovanka“, „mezulánka“, „šerka“ komentovaly materiál a tkaní do pruhů na šířku nebo podélných. Svrchní oděv dokončovala tmavá, střídme zdobená šněrovačka – kordulka ve formě pevného živůtku. Tyto vestičky, lidově též „lajblíky“, se zapínaly, popř. šněrovaly, někdy měly šněrování našité jen shora na okrajích předních dílů. „Lajblík“ bylo pozdější označení i ženského spodního prádla pro horní část těla. Na sukni se uvazovala bělostná, krajkou lemovaná a prokládaná vyšívaná zástěra z jemného plátka, později hedvábná. Hlava byla krytá barevným šátkem, větší šátek, nazývaný „turecký“ nebo „lipský“, se specificky lokálně vázal. Přes ramena se kladl dopředu křížem do pasu plátěný vyšívaný trojúhelník lemovaný krajkou – „půlka“. Byla to upravená forma starobylé čtvercové plachetky a vázala se vzadu v pase nebo shora zasunovala do výstřihu kabátku. Svrchní oděv dotvářel velký vlněný přehoz z tenčí vlněné tkaniny – kašmírový nebo silný „vlnák“. Tmavý přiléhavý kabátek s malými šůsky vzadu dolů od pasu byl šit s větším výstřihem, nebo naopak zapínán ke krku. V poslední fázi vývoje kroje to byl krátký „špenzr“ („špenzl“) ovlivněný slohovým oděvem. Selky nosily i kožíšek. Muži měli sváteční košile z jemného plátka s rukávy nabranými do manžety, spodky ke kotníkům, světlé kožené kalhoty po kolena zvané „koženky“, „kozlovce“, „jelenice“ s punčochami. Soukenné kalhoty později vystřídaly tmavé manšestrové kalhoty s řemenem v pase.

Muži nosili nízké nazouvací boty s přezkou nebo šněrovací boty, sedláci holínky. Soukennou vestu sytých barev lemovaly u zapínání ozdobné knoflíky, obvyklý byl krátký jednořadový kabátek. Důležitost dodával dlouhý kabát nebo kožich. Kolem krku nosili muži šátek, často hedvábného vzhledu, na hlavě kulatý nízký plstěný klobouk se zakulaceným dýnkem nebo beranici. Na oděv pro tanec

2 Např. JIRČÍK, Vladimír. Zpracování lnu na Podhorácku. In: *Sborník Okresního muzea Brno-venkov. Předklášteří: Okresní muzeum Brno-venkov*, 2000, s. 53–56.

3 Kolem roku 1805 (bitva u Slavkova) regionem procházeli nebo zde byli ubytováni francouzští vojáci.

4 URBÁNEK, Josef František. *Tišnov a Tišnovsko*. Žďár na Moravě, 1908, s. 51.; OHAREK, Václav. *Tišnovský okres. Vlastivěda moravská*. Brno, 1923, s. 49.; popř. KARAS, Josef František. *Tišnov mého dětství a mládí*. Tišnov, 1981. V publikaci o tanečním folklóru oděv zaznamenává: JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Královničky z Tišnovska a Velkobítešska*. Brno: Okresní kulturní středisko Brno-venkov, 1988.

5 KŘÍŽOVÁ, Alena a ŠIMŠA, Martin. *Lidový oděv na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2012. Zde obecněji k tématu na s. 92–93, 170–172, 190; Účastníci poutě ve Vranově u Brna s. 197; Svobodný pár z panství Rožínka s. 210.

6 LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a slezské kroje. Kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000, s. 80–84. 86, 125–126.

se ovšem využívalo lehčích materiálů, navíc tanec nebyl vždy vázán na uzavřené místnosti.

V závěrečné třetině 19. století se hromadně rozšířily látky tovární výroby, vlněné, hedvábné, ale zejména bavlněné. Přestávalo se příst a tkát doma, snad jen na dodávky faktorům anebo v první světové válce pro domácí potřebu hrubšího plátna. Do poloviny 20. století svou zručnost uplatňovalo jen několik přadlen a tkalců z Tišnova.⁷ Pěstování lnu bylo na ústupu. Lidový oděv ztrácel svou svébytnost a byl postupně vyměňován za oděv městský. Nejprve jej od poloviny 19. století odkládali muži vlivem nových hospodářských a společenských podmínek. Řemeslníci a nádeníci opouštěli nezřídka na celý týden i déle rodnou obec pro možnost získání dalších zdrojů obživy nebo do učení. V novém působišti a na cestách k němu užívali praktičtější oděvní součásti – kalhoty s dlouhými nohaviciemi, nižší boty, košile s užšími rukávy, pohodlné široké pracovní kazajky, později saka apod. Ženy zůstávaly déle v domácím prostředí a u původních činností, odkládaly tedy tradiční oděv zvolna a v delším časovém horizontu. Zde musíme podotknout, že sváteční oděv dospělých se pořizoval na mnoho let a mnohdy se i dědil. Pokud však mladé dívky odcházely do služby, přizpůsobovaly se rychle novému způsobu života i oděvem. Oblibu si časem získal kanafas, modrotisk, kartoun, atlas, klot, nastoupily kacabajky a jupky. Ze starobylých prvků zůstávaly zavínovací součásti, velké a malé šátky, plachetky a přehozy přes ramena. Místní rozdílly se vytrácely. Ve druhé polovině 19. století došlo v nejbližším sousedství Tišnova většinou k zániku lidového oděvu, jeho části se používaly jen jako pracovní, nákladnější kusy sloužily jako reprezentativní při mimořádných příležitostech. Tato situace vedla nejprve k ukládání na půdu do stejně tak odložených truhel a obvykle na závěr až na výjimky k likvidaci. Starší generace žen sice setrvaly v zažitém oblečení až do období kolem první světové války, stylový městský šat však pronikl, zvláště s rozšířením šicích strojů, i na venkov.

Průvodním jevem národního obrození 19. století bylo uvědomování si hodnoty lidové kultury, snaha o její zachycení, studium a zachování ve vznikajících muzeích. Také kroje se sbíraly pro výstavní účely a později se staly důležitým podkladem pro rekonstrukce. Jako dobové vyvrcholení těchto aktivit se konala v Praze v roce 1895 velkolepá Národopisná výstava československá. Jednou z jejích okresních a krajinských předchůdkyň byla v Tišnově v létě roku 1893⁸ celookresní výstava s mnoha doprovodnými programy. Prezentován nebyl pouze národopis,

7. Zaznamenali je například v cenné terénní monografii ŠKORPÍK, Zdeněk. *Borač. Geograficko-historicko-národopisný obraz obce*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005.; nebo SVOBODOVÁ, Vlasta. *Lidová textilní výroba a lidový кроj na Tišnovsku*. In: *Vlastivědný věstník moravský*. Brno, 1959, roč. XIV, s. 54–61.

8. OCHRYMČUKOVÁ, Irena. *Národopisná výstava v Tišnově v roce 1893*. In: *Sborník Muzea Brněnska*. Brno: Muzeum Brněnska, 2008, s. 59–64. *Výstava oficiálně nesla složitý a graficky členitý název „Okresní hospodářská a hospod.-průmyslová VÝSTAVA uspořádaná hospodářsko-lesnickým spolkem okresu Tišnovského a hospod.-čtenářským spolkem „Tomek“ v Kuřimí ve spojení s výstavou národopisnou, průmyslovou, uměleckou a školskou v Tišnově od 6. do 20. srpna 1893“*.

Národopisná výstava v Tišnově roku 1893. (archiv Podhoráckého muzea)

taková specializace by ani nebyla možná, nicméně kromě dalších předmětů zde byl vystavován i lidový oděv. Rukopisný seznam z archivu Podhoráckého muzea obsahuje soupis použitých krojových kompletů a součástí, které byly později zapůjčeny na hlavní výstavu do Prahy. Z dnešního hlediska je třeba vzít s rezervou množství textilií vyšivaných „národní vyšivkou“, u kterých je uvedeno jméno žijící tvůrkyně. Můžeme předpokládat, že byly pravděpodobně zhotoveny přímo pro výstavu. Přestože se uvedené krojové součásti nezachovaly a nemůžeme je tedy posoudit, pro přehled je možné uvést jejich výčet:

3× šátek turecký, 2× šátek velký kašmírový, 3× „stříbrný“ čepec, z toho 2× s pentlemi, 2× „zlatý“ čepec, z toho 1× s pentlemi, 2× „tianglový“ čepec, 1× bílý vyšivaný čepec, 1× šátek velký kartounový, 3× kapesník bílý vyšivaný, 12× půlka vyšívaná, 5× zástěra, z toho 2× bílá a 1× černá, 1× hedvábná pruhoaná, 1× z domácí příze červenožlutá, 7× ženský kabátek, z toho 1× modrý, 1× sametový modrý, 1× květovaný modrý, 1× květovaný žlutavý, 1× kašmírový perníkové barvy, 1× hedvábný černý, 1× ženská kordulka červená „brogátová“, 2× mužský soukenný kabát, 8× sukně, z toho 1× z domácího plátna bílá, 1× kašmírová květovaná, 1× pruhoaná kartounová, 1× z domácí příze žlutočervená, 1× „brogátová“ květovaná, 1× bílá vyšívaná, 1× kartounová červenopruhoaná, 1× malá bílá, 2× šata – koutnice, 11× bílá šata, z toho 1× používaná jako pokrývka stolu, 1× malá, 1× stříbrem

Trh v Tišnově, cca 1900. (Podhorácké muzeum)

vyšívaná, 8× šata vyšívaná, 2× kožený opasek na peníze, 2× vyšívaný vínek ke křtu, 2× krajky ruční práce blíže neurčené.

Z kompletů: mužský kroj z Kuřimi: světlé kalhoty, kordula, čapka, košile, kytičice na čapku. Ženský kroj z Kuřimi označovaný jako starší: sukně červená, kabátek „daremník“, šátek hedvábný červený, zástěra bílá, spodnice plátěná kvítkovaná, půlka, šata bílá. Ženský kroj z Kuřimi označovaný jako mladší: kašmírová sukně červená, půlka háčkovaná, kordulka sametová, turecký šátek, zástěra hedvábná, pentle vyšívané, hedvábný šátek, spodnice kvítkovaná, rukávník.

Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 se přidalo k regionálnímu povědomí ještě širší vlastenectví a seznamování s kulturou do té doby neznámých oblastí nového státu. Sváteční lidový oděv byl ve 20. a 30. letech 20. století používán především na hody, také při církevních svátcích a reprezentačních příležitostech. Návštěva prezidenta Tomáše G. Masaryka v Tišnově a jeho průjezd Tišnovskem roku 1928 byla spojena s prezentací krojů. Pro obyvatelstvo byly vyjádřením vlastenectví a svou roli hrál také estetický prvek. Při těchto akcích nebyl už na Tišnovsku volen jen kroj místní, ale pro svou zdobnost a pestrou barevnost se kupovaly, podomácku zhotovovaly, vyšivaly a vypůjčovaly stále více kroje jiné. Převahy nabyl zejména kroj kyjovský, dále piešťanský, blatský aj. Strihy a návody nalézaly zájemkyně v časopisech, vycházely též pohlednice s kroji. Rozmach severokyjovského kroje s bohatě vyšívanou zástěrou se dá doložit z množství fotografií ze slavností před i po druhé světové válce a trval prakticky do konce 20. století, ba až do začátku století současného. Mužská varianta bývala někdy nahrazena černými dlouhými kalhotami a bílou košilí, dokonce se kombinovala s kordulkami kroje vlčnovského s výraznými štrápci. Záměrně se zde nebudeme zabývat hnutím „svéráz“, ačkoli v době před nacistickou okupací a ještě i za protektorátu dodávaly výtvarné prvky z lidového oděvu jejich nositelkám pocit sounáležitosti.

Taneční a písňový repertoár sbíraný na Tišnovsku koncem 19. století, v období mezi válkami a v 50. letech 20. století dokázal, že i Tišnovsko bývalo zpěvným a tanečním regionem.⁹ S tancem samozřejmě souvisí příslušný oděv. Roku 1929 bylo v Tišnově ustaveno Podhorácké muzeum sídlící v současnosti v Předkláši jako pobočka Muzea Brněnska. Ve zdejších sbírkovém fondu jsou uchovávány také pozůstatky odívání obyvatelstva regionu. Následkem nepříznivých osudů muzea během druhé světové války nejsou tyto pozůstatky příliš početné. Typické sukně, spodnice, různé šátky, přehozy, zástěry a mužská vesta vedle dvojice „zlatých“ čepců, bílých pletených punčoch a kacabajek tvoří základ sbírkového fondu lidového oděvu. Plná drobnější bílá výšivka a nepřilíš nápadná zdobnost se dá jednoznačně potvrdit ze sbírkového textilu pocházejícího z 19. století. Je odlišná svou jemností např. od poslední fáze výšivky z východního Brněnska (sbírkový fond Muzea ve Šlapanicích) a více příbuzná výšivce z Ivančicka (sbírkový fond Muzea v Ivančicích). Barevná výšivka ve starší časové vlně jednoznačně ukazuje na Horácko.

Muzejní sbírky navozují prostřednictvím textilních kusů i souvislosti společenské, dokonce hygienické. V polovině 20. let 20. století nastaly zásadní změny v druzích spodního prádla u dívek, mladých žen a dětí, stejně jako se změnilы účesy. Starší ženy novou možností nevyužily, kalhoty v jakékoliv podobě nepřijaly a pokrývku hlavy (šátek) odkládaly nadále pouze na noc. V některých vrstvách obyvatel nastal v nové republice odklon od příslušnosti k církvím a výrazný odklon od

⁹ Ze sbíratelů je třeba zmínit zejména Lucii Bakešovou, Františku Kyselkovou, Františka Bartoše, Hynka Bíma, Zdenku Jelínkovou.

tradic. Politické, hospodářské a společenské proměny souvisely s proměnami kulturními až psychologickými. Velice markantně se to projevilo další politickou změnou v průběhu 50. a 60. let 20. století. Nie méně souhrou rozličných okolností v této době vznikly v Tišnově a okolí taneční soubory: Dóbrava Doubravník, Modeta Tišnov, Deblín, později tišnovský soubor Besének v 70. letech 20. století. Tato seskupení se rozhodla vystupovat s regionálním folklórem v rekonstruovaném stylizovaném místním lidovém oděvu. O původní eventuální diferencovanosti lidového

Sukně, inv. č. H20. (Podhorácké muzeum)

oděvu na úrovni lokální nebylo už nic známo. V repertoáru se zakládající členové přimkli více k Podhorácku a Horácku, hlavně po stránce metodické spolupráce s Miloslav Brtníkem st. ze souboru Vysočan. V Deblíně tehdejší vedoucí souboru našli ještě mezi pamětníky příklady nejen duchovní, ale i materiální lidové kultury, V Doubravníku zásluhou systematické práce Vladimíra Jirčíka¹⁰ vznikla celá sbírková kartotéka textilií nasbíraných v této tradiční tkalcovské oblasti začátku Českomoravské vrchoviny. Některé ze vzorů byly účelově zacíleným tkaním obnoveny jednak ve střídmé, jednak i v překvapivě pestřejší barevnosti. Ve většině ostatních případů bohužel chyběla kontinuita. Obecně se tehdy ukázal závažný rozdíl v životnosti lidového oděvu mezi regiony, když v některých oblastech na jižní Moravě bylo ještě běžné užívání kroje od pracovního po obřadní. Na Tišnovsku se ale všeobecně nadále na slavnosti používal kroj kyjovský.

Až po výše zmiňovaném roce 1989 vyvstala z emancipačních snah kromě jiných cílů i potřeba opětného obnovení původního místního kroje, popř. úprava předchozích rekonstrukcí. Záhy začal fungovat systém spolupráce mezi Podhoráckým muzeem a obcemi, který se průběhem let dobře osvědčil. Nejprve probíhá korespondence, pak osobní setkávání, následují konzultace, přednášky a besedy, badatelské návštěvy v muzeu a diskuse. Konkrétní bývá výběr materiálů a později výběr řemeslníků schopných repliky vyrobit. Snažení vrcholí návštěvami

10 Vladimír Jirčík, nar. 1936, dlouholetý pracovník v oblasti lidové kultury a regionální historie (ÚLUV, zakladatel souboru Dóbrava v Doubravníku, archivář městyse).

Taneční soubor v Deblíně, 50. léta 20. století. (soukromá sbírka)

v lokalitách a posléze účasti na akcích.¹¹ Textilie, ze kterých se rekonstrukce šijí, jsou hlavně pro svrchní oděv složením a vlastnostmi podstatně odlišné nejen od původních materiálů, ale i od textilií z předchozích rekonstrukcí. Zde je velké pole pro kompromisy, snahou zůstává vyhnout se směsovým tkaninám s velkým obsahem umělého vlákna a syntetice vůbec. Velký počet textilních továren byl však zcela zrušen nebo převeden na výrobu jiného zboží. Autentické materiály v terénu už dnes nejsou k dispozici a případné odvozování stříhů podle sbírkového fondu muzea je početně omezené. Při přípravách přicházejí ke slovu rukopisné vzpomínky, fotografie a srovnávání podle literatury a sbírek jiných muzeí. Je zapotřebí ponořit se znovu až do poloviny 19. století, postupovat v naší oblasti v čase obezřetně a především dodržet střízlivou barevnost a tvar siluety. Nejasnosti se objevují v závěru zejména ve zdobení vest, šněrovaček, v délce ženských sukni, v používání šátku u svobodných děvčat a v jejich účesech. Lidového oděvu na průniku Tišnovska a Brněnska se ve svých pracích dotkla Miroslava Ludvíková, z protější strany od Horácka Vlasta Svobodová, okrajově pak etnochoreoložka Zdenka Jelínková ve svých publikacích o tancích z Tišnovska.¹² S nimi byla tato

11 Fotograficky je takto zachycena většina lokalit, snímky uloženy v digitálním archivu autorky přispěvků.

12 LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Kroj brněnského venkova*. 2. pozměněné vydání. Brno: Středisko kultury Brněnska, 1990.; TÁŽ. *Moravská lidová výšivka*. Brno: Moravské muzeum, 1986, s. 185.; SVOBODOVÁ, pozn. 7.; TÁŽ. *O lidovém kroji na Moravském Horácku*. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum Nové Město na Moravě, 1977.; JELÍNKOVÁ, pozn. 4.

problematika před lety také několikrát konzultována. Kolem roku 2000 proběhla jednání mezi Podhoráckým muzeem a Městským muzeem ve Velké Bíteši vycházející z potřeb oděvu pro několik složek souboru Bítešan. Podobně se téma řešilo s odbornými pracovníci z Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně. Etnologové se postupem let setkávají například v Městském muzeu a galerii Hustopeče na odborných seminářích nad tématem rekonstrukce kroje a možnosti její aplikace v dnešní taneční praxi. O obnovování lidového oděvu se hovoří na mnoha jednáních původně řešících zcela jiné otázky.

Vedle replik lidového oděvu pro potřeby tišnovského tanečního souboru Katolické vzdělávací jednoty (založen 1994) a Tanečního klubu Sokol Drásov se aktuálně kroje na Tišnovsku rekonstruovaly a rekonstruují např. v Lomnici, Lomniče, Železném, Deblíně, Borači, Vohančicích, Březině, Veverské Bítýšce, Čebíně, Chudčicích. Ve většině případů můžeme být potěšeni dobrým výsledkem.

S nadsázkou lze konstatovat, že v současnosti probíhá v regionu Tišnovsko mimořádně zajímavá spontánní forma určitého „národního obrození“ vycházející z úcty k tradicím a k odkazu předků. Lidová kultura jako mnohotvárný celek je jedním z nejvýznamnějších bohatství našeho národa. A noví nositelé se na základě snaží tvořivě navázat a rozvíjet je. Úkolem pracovníků muzeí je při této příležitosti nejen poradní a metodická činnost, dodávání kvalitních podkladů, ale i prostá a pokud možno objektivní dokumentace vývoje v čase a prostoru se všemi jeho klady a zápory.

Oděv souboru Dóbrava Doubravník, 2012.
(archiv Podhoráckého muzea)

Oděv souboru KVJ Tišnov, 2012.
(archiv Podhoráckého muzea)

PRAMENY A LITERATURA

Muzeum Brněnska – Podhorácké muzeum v Předklášteří, Sbirka Podhoráckého muzea v Předklášteří:

podsbírka Historická

podsbírka Fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média

Muzeum Brněnska – Podhorácké muzeum v Předklášteří, Archiv Podhoráckého muzea:

fond Podhorácké muzeum: Tišnov (Morava); Seznam starožitností pro národopisnou výstavu v Praze.

Osobní archiv autorky.

JANČÁŘ, Josef. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. Vlastivěda moravská. Země a lid. Nová řada. ISBN 80-86156-31-1.

JELÍNKOVÁ, Zdenka. *Královničky z Tišnovska a Velkobítešska*. Brno: Okresní kulturní středisko Brno-venkov, 1988.

JIRČÍK, Vladimír. Zpracování lnu na Podhorácku. In: *Sborník Okresního muzea Brno-venkov*. Předklášteří: Okresní muzeum Brno-venkov, 2000, s. 53–56.

KARAS, Josef František. *Tišnov mého dětství a mládí*. Tišnov, 1981.

KONEČNÝ, Michal. *Kopíř korespondence obecní rady. Pamětní kniha městečka Tišnova*. Tišnov: Městský úřad v Tišnově, 2007.

KŘÍŽOVÁ, Alena a ŠIMŠA, Martin. *Lidový oděv na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2012. ISBN 978-80-87261-83-5.

BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1721-1.

LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Kroj brněnského venkova. 2. pozměněné vydání*. Brno: Středisko kultury Brněnska, 1990.

LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravská lidová výšivka*. Brno: Moravské muzeum, 1986.

LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Moravské a slezské kroje. Kvaše z roku 1814*. Moravské zemské muzeum, Brno, 2000. ISBN 80-7028-126-X.

MACEK, Josef. *Československá vlastivěda*. Díl 3, Lidová kultura. Praha: Orbis, 1968, s. 161–163, 183–185.

OHAREK, Václav. *Tišnovský okres. Vlastivěda moravská*. Brno 1923.

OCHRYMČUKOVÁ, Irena. Národopisná výstava v Tišnově v roce 1893. In: *Sborník Muzea Brněnska*. Brno: Muzeum Brněnska, 2008, s. 59–64. ISBN 978-80-254-2835-1.

OCHRYMČUKOVÁ, Irena. O kroji našeho regionu neboli přesněji vychází nynější hodový oděv bítešské chasy z lidové tradice? In: *75. výročí založení muzea ve Velké Bíteši*. Velká Bíteš, 2001, s. 41–45.

OCHRYMČUKOVÁ, Irena. Národopis. In: Fic, Karel a Zacpal, Josef. *Tišnovsko. Vlastivěda kraje od Pernštejna k Veveří*. Tišnov: Bethania, 1999, s. 49–51. ISBN 80-238-4289-7.

PERNICA, Bohuslav. *Moravské Horácko a Podhorácko IV. Lidové umění výtvarné*. Havlíčkův Brod, 1954.

PERNICA, Bohuslav. *Rok na Moravském Horácku a Podhorácku*. Havlíčkův Brod, 1951.

STRÁNSKÁ, Drahomíra. *Lidové kroje v Československu. Díl I. – Čechy*. Praha: Pod záštitou Národopisné společnosti československé, 1949.

SVOBODA, Josef František. *Moravské Horácko. Lidové umění výtvarné*. Praha, 1930.

SVOBODA, Josef František. *Moravské Horácko. Stručný národopisný obraz*. Jihlava, 1940.

SVOBODOVÁ, Vlasta. Lidová textilní výroba a lidový кроj na Tišnovsku. In: *Vlastivědný věstník moravský*. Brno, 1959, roč. 14, s. 54–61.

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O horáckém modrotisku*. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum Nové Město na Moravě, 1979.

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O horáckých výšivkách*. Praha: Okresní muzeum ve Žďáře nad Sázavou, 1987.

SVOBODOVÁ, Vlasta. *O lidovém kroji na Moravském Horácku*. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum Nové Město na Moravě, 1977.

SVOBODOVÁ, Vlasta. Teoretické problémy existence a výzkumu lidového kroje – součásti lidových slavností ve městě. In: FROLEC, Václav. *Město: prostor, lidé, slavnosti: sborník příspěvků 10. strážnického sympozia (18.–19. 10. 1988)*. Uh. Hradiště: Slovácké muzeum, 1990.

ŠKORPÍK, Zdeněk. *Borač. Geograficko-historicko-národopisný obraz obce*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3909-4.

ŠVÁBENSKÝ, Mojmír: K dějinám manufaktury a dělnického hnutí na Tišnovsku. In: *Vlastivědný věstník moravský*. XIV, 1959, s. 47–49.

TARCALOVÁ, Ludmila. *Mapa krojů na Slovácku*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum Uherské Hradiště, 2000.

URBÁNEK, Josef František. *Tišnov a Tišnovsko*, Žďár na Moravě, 1908, s. 51.

VACOVÁ, Pavla. *Lidový кроj Malé Hané s přilehlými horami*. Blansko: Okresní vlastivědné museum v Blansku a Okresní kulturní středisko v Blansku, 1970.

VÁLKA, Miroslav. K etnografické rajonizaci západní Moravy. In: *Sborník Okresního muzea Brno-venkov. Předkláštěří: Okresní muzeum Brno-venkov*, 2000, s. 49–52.

KLÍČOVÁ SLOVA: Tišnovsko, Tišnov, lidový oděv, кроj, rekonstrukce, textilní materiály

Zusammenfassung

REKONSTRUKTION DER VOLKSTRACHTEN IN DER REGION TIŠNOV

Nach der Änderung der politischen und gesellschaftlichen Situation im Jahr 1989 begann auch in der Region Tišnov ein neuer positiver Prozess, im Zuge dessen Orte, Gemeinden sowie die Stadt Tišnov selbst begannen, untergegangene Traditionen, Aktivitäten und Feste wiederzubeleben. Das Museum der Region Podhorácko konnte auf ihre Bitte hin mit Hilfe des hiesigen Sammlungsmaterials, der Literatur und Fotodokumente eine Grundlage für eine Rekonstruktion der hiesigen Folklore-Tanzkleidung schaffen. Diese war durch den Einfluss verschiedener Umstände in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts nach und nach verloren gegangen. Im nachfolgenden Zeitraum verzeichnen wir hier über lange Zeit die Verwendung traditioneller Kleidung aus anderen Teilen des Landes. Die derzeitige Form der Tanztrachten entstand durch eine schematische Durchsicht der Museumsmaterialien, Erinnerungen von Zeitzeugen aus dieser Gegend sowie vorangegangene Versuche einer Wiederbelebung der Trachten für die Tanzgruppen. Neue Förderer der Volkskultur knüpfen in systematischer Zusammenarbeit mit dem Museum schöpferisch an die Grundlagen an und bringen sie in eine geeignete Form. In zahlreichen Orten ist es bereits gelungen, gute Ergebnisse zu erzielen.